

Blowback: An Analysis of the Consequences of the ISIS's Downfall in the Supporter and Founder Countries

Ali Ebrahimi

Seyyed Javad Jomehzadeh

Hossein Hersij

ABSTRACT

There is no doubt that terrorist group of ISIS is converted to an avenue for different events in the world, and mainly in the Middle East. To the extent that, a new generation of terrorist concept, that is, a network terrorism, is developed on the bases of its multinational members and access to advanced information technologies. ISIS reflected itself as a security strategic phenomenon for many countries, including its supporters and founders. Utilizing blow back theory of Chalmers Johnson, From this perspective, the leading research has been done in a qualitative manner with a descriptive-analytical approach and the collection of information has been based on library and documentary studies including books, specialized articles and the Internet. Findings of this study show that ISIS multinational terrorist group, as a result of its defeat and hopelessness, is turned upside down into its original countries and found a new space for terrorist activities. In other words, terrorism crisis in the Middle East countries, and particularly, in Iraq and Syria, can be considered as a mirror underhand of western countries led by the USA.

KeyWords: Terrorist Activities, Radicalization , Blow back, ISIS, Supporter and Founder Countries.

پس‌رانش: تحلیلی بر پیامدهای امنیتی افول داعش در کشورهای حامی و مؤسس*

علی ابراهیمی^۱

سیدجواد امام جمعه زاده^۲

حسین هرسیج^۳

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۴/۱۵

تأیید مقاله: ۱۴۰۰/۰۷/۲

چکیده

بی‌تردید گروه تروریستی داعش به جولانگاه حوادث گوناگون در جهان، به‌ویژه در منطقه خاورمیانه بدل شده است؛ تا آنجا که نسل جدیدی از مفهوم تروریسم را از باب اعضای چندملیتی، به‌واسطه پیوند با تکنولوژی‌های پیشرفته اطلاعاتی که از آن به‌عنوان تروریسم شبکه‌ای تعبیر می‌شود، به خود منتسب گردانیده است و به‌صورت یک پدیده استراتژیک امنیتی برای کشورها خودنمایی کرده‌اند. پدیده‌ای که به‌نظر می‌رسد معضل امنیتی برای کشورهای حامی و مؤسس نیز به‌شمار می‌آید. این مقاله در پی تحلیل پیامدهای افول داعش در کشورهای حامی و مؤسس آن، با بهره‌گیری از نظریه پس‌رانش چالمرز جانسون می‌باشد. از این منظر، پژوهش پیش‌رو به روش کیفی و با رویکرد توصیفی، تحلیلی صورت گرفته و گردآوری اطلاعات بر مبنای مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی شامل کتاب‌ها، مقاله‌های تخصصی و اینترنت بوده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که گروه تروریستی چندملیتی داعش، در نتیجه شکست یا ناامیدی به کشورهای خود سرازیر شده که به عرصه‌ای برای اقدامات تروریستی تعین پیدا می‌کند؛ به‌عبارت دیگر، بحران تروریسم در کشورهای خاورمیانه، به‌ویژه عراق و سوریه به پس‌رانشی برای کشورهای غربی و حامیان غربی آن‌ها تبدیل شده است.

کلید واژه‌ها

اقدامات تروریستی؛ پس‌رانش؛ داعش؛ کشورهای حامی و مؤسس.

A_ebrahimia@yahoo.com

۱. نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری علوم سیاسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

Javad@ase.ui.ac.ir

۲. دانشیار علوم سیاسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

Harsij@ase.ui.ac.ir

۳. استاد علوم سیاسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

* مقاله حاضر مستخرج از پایان‌نامه دکتری علوم سیاسی دانشگاه اصفهان می‌باشد.

مقدمه

هنگامی که پژوهشگران در آغاز قرن ۲۱ به آینده مسائل خاورمیانه می‌اندیشیدند، ظهور گروه تروریستی دولت اسلامی عراق و شام (داعش)، به عنوان یک نقطه عطف کلیدی در سیاست‌های منطقه تلقی می‌گردید. جنبش ارتجاعی داعش، گروهی از تروریست‌های بین‌المللی‌اند که اعضای آن با زمینه‌های متفاوت جغرافیایی از کشورهای مختلف عربی، آسیایی، اروپایی، امریکایی و آفریقایی حول آن جمع شده‌اند؛ تا آنجا که پس از افزایش سریع و فتوحات ارضی، هم‌زمان دولت اسلامی عراق و سوریه با جمعیت تقریبی شش تا نه میلیون نفر به‌عنوان داعش شناخته شد (Gerges, 2016:1). پیشرفت سریع گروه تروریستی داعش در عراق و سوریه در تابستان سال ۲۰۱۴ و اهداف توسعه‌طلبانه اعلام‌شده توسط این گروه، منطقه خلیج فارس و کل جهان را با تهدید امنیتی قریب‌الوقوع مواجه کرد. چه اینکه، مناطق بزرگی از خاک عراق و سوریه تحت کنترل داعش درآمد (Cîrlig, 2015:1). در این راستا، گروه تروریستی داعش، یکی از بزرگ‌ترین شهرهای عراق یعنی موصل را به‌عنوان پایتخت خود اعلام کرد و اهداف توسعه‌طلبانه خود را به‌ویژه در زمینه‌های قومی و مذهبی که یک تهدید بزرگ برای صلح و امنیت منطقه محسوب می‌شود، دنبال کرد (Hawrami, 2015:65). داعش که بر منابع مالی گسترده‌ای مانند کنترل میدان‌های نفت و پالایشگاه در عراق و سوریه، تسلط بر بانک‌های تحت اشغال، قاچاق آثار باستانی، باج از طریق گروگان‌گیری و هم‌چنین دریافت کمک‌های مالی از برخی کشورهای منطقه تسلط داشت (Hawrami, 2015:66) (Cîrlig, 2015: 2) and به جولانگاهی جهت حضور مداوم در عراق و سوریه تبدیل شد.

به‌نظر می‌رسد یکی از راهبردهای مدیریت سیاسی ایالات متحده آمریکا در حمایت و تأسیس گروه‌های تروریستی، ضربه‌زدن به کشورهای ضد‌مذهبی‌مونیکی مانند ایران است تا قدرت و نفوذ آن‌را در سطح منطقه و جهان به سطح نازلی برساند؛ هدفی که از طریق گسترش تروریسم در خاورمیانه، علیه کشورهای دوست و هم‌پیمان جمهوری اسلامی ایران تأمین می‌شود. از نظر مقامات وزارت دفاع آمریکا، چنانچه داعش در هر منطقه عقب‌نشینی نماید، این موضوع منجر به پیش‌روی ارتش سوریه خواهد شد که با استراتژی آمریکا مخالف است (Mc Cain and Entous, 2014).

با این وجود، پس از گسترش خشونت و جنایت گروه تروریستی داعش و درک تهدید قریب‌الوقوع داعش بر امنیت ملی کشورها، مبارزه و شکست داعش در دستور کار قرار گرفت. پیرو تحولات میدانی و عملیات‌های نظامی که توسط برخی از کشورها از جمله ایران و روسیه، نشان‌گاه‌هایی از سقوط و زوال گروه تروریستی داعش پدیدار گشت. سقوط و زوالی که به‌معنای ریشه‌کنی این گروه تروریستی چندملیتی نبوده است. منطقه غرب آسیا جولانگاه گروه‌های تروریستی زیادی مانند داعش است که ساخته و پرداخته آمریکا و متحدان غربی و عربی آن در راستای جنگ نیابتی علیه محور مقاومت و برهم‌زدن تعادل قدرت روبه‌رشد منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران است؛ اما آنچه که مهم می‌نماید، تحلیل و بررسی تبعات و نتایج حاصل از افول این دست از گروه‌ها برای کشورهای حامی و مؤسس است.

بررسی این موضوع سبب می‌شود تا جمهوری اسلامی ایران از یک سو، در جهت تقویت قدرت نرم‌افزاری و سخت‌افزاری جهت شکست گروه‌های تروریستی تلاش نماید و از سوی دیگر، با بازسازی مبانی فکری و عقیدتی جنگ‌جویان چندملیتی مانند داعش، در جهت مقابله با کشورهای غربی و متحدانش عمل نماید از این رو، کشف راهبردهای مقابله با آن در جهت ایجاد آمادگی‌های دفاعی برای متولیان امور دفاعی کشور و نیروهای مسلح، اهمیت زیادی برخوردار است.

این موضوع چالش‌های نظری را برمی‌انگیزد و بررسی تبعات و پیامدهای سقوط و زوال گروه تروریستی داعش را ضروری می‌سازد. روش انجام پژوهش حاضر توصیفی - تحلیلی است و ابزار گردآوری اطلاعات به‌صورت مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی شامل کتاب‌ها، مقالات تخصصی و اینترنت صورت گرفته است. روش تحلیل داده نیز کیفی می‌باشد. بدین‌سان، مقاله حاضر تلاش می‌کند تا با بهره‌گیری از چارچوب نظری پس‌رانش¹ به این سؤال پاسخ دهد که تبعات و پیامدهای افول گروه تروریستی چندملیتی داعش چه بوده است؟ از این منظر، پژوهش حاضر در چند بخش طراحی شده است؛ در بخش نخست پس از مقدمه، مبانی نظری پس‌رانش در ارتباط با موضوع مورد بحث بیان خواهد شد. در بخش دوم، به جهت درک بیشتر و عملیاتی‌کردن فرضیه مقاله پیش-رو، ظهور و افول گروه تروریستی داعش توصیف خواهد شد و در بخش سوم، پیامدهای افول و

1. Blowback

زوال داعش در جهان، تبیین و تحلیل خواهد شد. در این بخش نشان داده می‌شود اگرچه کشورهای قدرتمند می‌توانند در ظهور و شکل‌گیری گروه‌های تروریستی مانند داعش دخیل باشند؛ اما فرمان، کنترل و جهت‌گیری فعالیت‌های این دست از گروه‌ها امکان‌پذیر نخواهد بود. در پایان، نتیجه‌گیری از مباحث مطروحه ارائه می‌شود.

چارچوب نظری: پس‌رانش

چالمرز جانسون (۲۰۰۰) در کتاب پس‌رانش: هزینه‌ها و پیامدهای امپراتوری امریکا، از مفهوم پس‌رانش استفاده کرده است. وی در این کتاب به عواقب ناخواسته سیاست‌هایی که امریکا از مردم خود مخفی نگه می‌داشت، اشاره می‌کند. در این رابطه اعتقاد بر این بود که گزارش‌های خبری روزانه در رابطه با اقدامات تروریستی مثل مافیای مواد مخدر، کشورهای سرکش یا تجارت غیرقانونی اسلحه، اغلب به عملیات پس‌رانش علیه امریکا تبدیل می‌شود (Johnson, 2000: 8). موضوعی که به سیاست‌های امریکا برمی‌گردد و به‌طور کلی مردم امریکا از عملیات مخفی سازمان سیا در سراسر جهان بی‌اطلاع هستند (Johnson, 2006: 278). در این زمینه، اعضای شورای علوم دفاعی امریکا در گزارش سال ۱۹۹۷ به معاون وزیر دفاع اعتقاد داشتند «داده‌های تاریخی نشان می‌دهد، ارتباط قوی بین دخالت امریکا در اوضاع بین‌المللی و افزایش حملات تروریستی علیه ایالات متحده وجود دارد» (Johnson, 2000: 9).

طبق این نظریه، امپراتوری امریکا در سطح جهان به دلیل تبعات منفی سیاسی - اقتصادی بر سایر کشورها، هزینه‌ها و نتایجی در پی دارد که نمود خود را در اقدامات تروریستی علیه این کشور نشان می‌دهد. از این منظر و در نگاه محققان، امروزه بسیاری از اقدامات تند گروه‌های اسلامی علیه غرب، پیش از آنکه ارتباطی با هویت اسلامی این گروه‌ها داشته باشد، بازتاب نوعی واکنش دفاعی در برابر خشونت‌ها، تجاوزها و بی‌عدالتی‌های غرب علیه جوامع استعمارزده و تحت ستم بوده است، به‌طوری‌که می‌توان محروم‌شدن گروه‌ها و جوامع تحت سلطه قدرت‌های استکباری از حق آزادی، رفاه، عدالت و تحمیل انواع محرومیت‌ها بر آنان را موجب انباشته‌شدن خشونت علیه منبع محرومیت تحلیل کرد (ملک‌زاده، ۱۳۹۵: ۴۸۰ و ۴۷۸).

بدین‌سان، اصطلاح پس‌رانش، برای اولین بار در ارتباط با سازمان اطلاعات مرکزی امریکا (سیا) پدیدار گشت و سپس در میان دانشگاهیان استفاده شد (Johnson, 2000: 8). با توجه به اینکه در یک سیستم بین‌المللی، همه افراد به‌طور فزاینده‌ای در ارتباط با یکدیگر زندگی می‌کنند و می‌توان به یک معنا، از آن به‌عنوان زندگی در جهان پس‌رانش یاد کرد (Johnson, 2000: 17). جانسون در رابطه با نظریه پس‌رانش توضیح می‌دهد که چرا امریکا در سرتاسر جهان مورد نفرت قرار گرفت (Johnson, 2006: 278). این مفهوم ناظر بر اقدام تلافی‌جویانه تروریست‌ها در قبال اقدامات امپریالیستی امریکا محسوب می‌شود. تروریست‌ها اهداف بی‌گناه و بی‌دفاع امریکا را مورد حمله قرار می‌دهند، به این خاطر که سربازان و ملوانان امریکایی با شلیک موشک‌های خود از هوا و دریا اقدام کرده‌اند یا از رژیم‌های سرکوبگر و بی‌رحم حمایت کرده‌اند (Johnson, 2000: 9). بدین‌سان، می‌توان استدلال کرد که اقدامات امریکا در خارج از کشور، به‌طور ناخواسته دارای عواقب غیر قابل دفاع است (Johnson, 2001) و قدرتمندی و هژمونی اقتصادی - نظامی امریکا به یک بحران بومی پس‌رانش برای این کشور تبدیل خواهد شد (Johnson, 2000: 215). تا آنجا که حملات انتحاری ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ به مرکز تجارت جهانی و پنتاگون نمونه‌ای از پس‌رانش، علیه عملیات مخفی امریکا در افغانستان به‌شمار می‌آید (Johnson, 2002: 8). این موضوع از آن جهت مهم است که ایالات متحده امریکا در افغانستان به شکل‌گیری، نفوذ و قدرت‌یابی طالبان به‌عنوان جنبش بنیادگرای اسلامی کمک کرد که با حقوق زنان، آموزش و پرورش، عدالت و رفاه اقتصادی نسبتی ندارد (Johnson, 2000: 12).

براساس مطالب فوق، این مقاله در نظر دارد تا با توجه به افول و زوال گروه تروریستی داعش، تبعات و پیامدهای آنرا از طریق آموزه نظری پس‌رانش، در کشورهای حامی و مؤسس که موجبات پدیدآمدن داعش را فراهم کردند، تجزیه و تحلیل کند.

ظهور و افول گروه تروریستی داعش

داعش به‌عنوان بخشی از القاعده در عراق در پاسخ به حمله ایالات متحده در سال ۲۰۰۳، با هدف ایجاد دولت اسلامی سنی تأسیس شد. در واقع، دخالت نظامی امریکا در عراق، زمینه‌ساز ایجاد شرایط برای ظهور داعش بوده است؛ به‌خصوص که پس از حمله امریکا، مسلمانان سنی از برخی حوزه‌های سیاسی که عمدتاً مسلمانان شیعه را دربرمی‌گرفت، دور بودند (مقدم‌فر، ۱۳۹۷):

۱۵۹). در واقع، پدید آمدن داعش از طریق دو تصمیم سرنوشت ساز در دولت ائتلافی موقت بوده است؛ حکومت ضدبعثی عراق و انحلال ارتش عراق. این تصمیمات بذر درگیری‌های فرقه‌ای را در عراق (۲۰۰۶-۲۰۰۷) که اهل سنت را علیه شیعیان می‌شوراند پاشید. تصمیم دولت ائتلافی موقت، تقریباً به‌طور انحصاری جمعیت سنی عراق را تحت‌تأثیر قرارداد. در این راستا، پس از سال ۲۰۱۰، قبایل سنی مختلف در عراق نیز شروع به حمایت از القاعده وابسته به دولت اسلامی کردند (Theo Oosterveld and Bloem, 2017:5).

بدین‌سان، ریشه‌های داعش را می‌توان به القاعده در عراق و فرد افراطی اردنی - ابومصعب الزرقاوی - پس از حمله و اشغال امریکا نسبت داد (محمدیان و ترابی، ۱۳۹۴: ۲۳۹). الزرقاوی یک استراتژی با اهداف ذیل تعیین کرده است: ۱) جداسازی نیروهای امریکایی با شرکای بین‌المللی و ائتلافی که شکل داد؛ ۲) جلوگیری از همکاری با عراق در فرآیند انتقال؛ ۳) بازسازی فرآیندها از طریق حملات بزرگ در برابر کمک‌های بشردوستانه و ۴) درنهایت، به‌دام‌انداختن نیروهای نظامی امریکا در جنگ داخلی میان شیعه و سنی (Hansen, 2015:57). در سال ۲۰۰۶، هنگامی که زرقاوی توسط ایالات متحده و سازمان‌های اطلاعاتی عراق کشته شد، ابویوب المصری، به‌عنوان رهبر جدید داعش انتخاب شد (Gulmohamad, 2014:1). در سال ۲۰۱۱، شاهد خروج نیروهای امریکایی از عراق و آغاز یک جنگ داخلی در سوریه بودیم. از طرفی دیگر، داعش یک بازیگر سیاسی به‌ظاهر ناچیز بود؛ اما در سال ۲۰۱۲ دولت اسلامی در تلاش جسورانه، در اجرای طرحی که شش سال قبل برنامه‌ریزی شده بود، دوباره ظاهر گشت. (Bunzel, 2015:5). درنهایت، ابوبکر البغدادی، پس از کشته شدن فرمانده سابق، مصری، تولیت دولت اسلامی در عراق و شام را در آوریل ۲۰۱۳ بر عهده گرفت (Gulmohamad, 2014:2). با آغاز جنگ داخلی سوریه، ابوبکر البغدادی مرکز القاعده را به سراسر مرز سوریه منتقل کرد پس از یک تلاش ناموفق برای اثبات رهبری خود در گروه‌های وابسته به القاعده، به تأسیس دولت اسلامی به‌عنوان جنبشی سلفی - جهادی و یک مدعی جدید در رهبری جهانی مبادرت ورزید (Jones and et.al, 2017:xi) که با اعلام «خلافت» در ماه ژوئن ۲۰۱۴، جاه‌طلبی‌های جهانی خود را آغاز کرد (McFate, 2015:9).

پس از گسترش داعش، این گروه تروریستی چندملیتی، حمله خود به رمادی، پایتخت استان الانبار را آغاز کرد. در ۱۷ مه ۲۰۱۴، نیروهای عراقی کنترل شهرها را از دست داده و داعش بر آن‌ها

مسلط شد. در ۵ ژوئن، آن‌ها تهاجمی را به شمال عراق علیه نیروهای دولتی تدارک دیدند و به سرعت کنترل سامرا، موصل و تکریت را به دست آوردند (Gorka, Gorka, 2015:5). با از دست دادن سریع یک سوم از خاک عراق به‌ویژه موصل، در سال ۲۰۱۴ داعش به قدرت زیادی دست یافت (Mansour, 2017:7). زمانی که داعش کنترل موصل را به دست گرفت، وضعیت در خاورمیانه اساساً تغییر یافت. داعش عملیات‌هایی را در مناطق گسترده‌ای از عراق و سوریه انجام داد، تا آنجا که کنترل شهرستان‌های اصلی را برعهده گرفت؛ مناطقی که پازل خلافت خود را با استراتژی پاک‌سازی قومی و فرقه‌ای اعلام کرده است. علاوه بر این، علیه نیروهای امنیتی دولتی در عراق و سوریه که به شدت وابسته به حمایت ایران هستند، اقداماتی انجام داد (Kagan and et.al, 2014: 18).

تا آنجا که پس از جدا شدن داعش از القاعده در ژانویه سال ۲۰۱۴، دولت اسلامی به چهار قسمت گسترش یافت؛ مرکز در عراق و سوریه، تقریباً هشت استان رسمی در خارج از عراق و سوریه، مجموعه‌ای از استان‌ها و تعدادی کثیری از افراد بانگیزه. در حالی که رهبران دولت اسلامی به دنبال ایجاد خلافت پان اسلامی بودند که از آفریقا تا خاورمیانه، آسیای جنوبی و بخش‌هایی از اقیانوس آرام گسترش می‌یافت، عراق و سوریه به مرکزیت آن تبدیل شد (Jones and et.al, 2017:26). تا آنجا که اسناد و منابع نشان می‌دهند، شرط لازم و ضروری استراتژی دولت اسلامی گسترش خلافت پان اسلامی بوده است (Jones and et.al, 2017:14). با توجه به مطالب فوق، می‌توان استدلال نمود که داعش، قطعه‌های تفکیک‌شده‌ای از جغرافیا و شرایط آن است که می‌توان ظهور آن را به رشد تشنج جنگ عراق (۲۰۱۱-۲۰۰۳)، انقلاب‌های عربی (۲۰۱۰ تاکنون) و جنگ داخلی سوریه (۲۰۱۱ تاکنون) متصور شد (Theo Oosterveld and Bloem, 2017:5).

همچنین، نقش و حمایت قدرت‌های غربی و حامیان عربی آمریکا در شکل‌گیری و گسترش این جریان‌ها انکارناپذیر است. مدارک و شواهد گویای این واقعیت است که میان مداخله نظامی غرب در جهان اسلام، و ظهور گروه‌های شبه نظامی مسلح ارتجاعی رابطه مستقیم وجود دارد. به طور خاص، با حمله آمریکا به عراق راه برای ظهور «دولت اسلامی» که خود را داعش می‌خواند هموار گردید. (Hussain, 2015) همچنین، طی چند سال اخیر که گروه‌های مسلح تروریست تکفیری، در سوریه فعال شدند و با حمایت پنهان و آشکار دولت‌های غربی دست به جنایت،

تخریب و آدمکشی زدند، سیاستمداران و تحلیل‌گران آینده‌نگر و خیرخواه، به حامیان آنها هشدار دادند که از حمایت این گروه‌ها اجتناب کنند. اما دولت‌های مداخله‌گر بر اساس دشمنی با دولت سوریه، به این هشدارها ترتیب اثر ندادند و همچنان به پشتیبانی تسلیحاتی، اطلاعاتی و مالی آن‌ها ادامه دادند (پیشوایی، ۱۳۹۳: ۶۵۷). تا آنجا که امریکایی‌ها در سال ۲۰۱۲ و تا نیمه سال ۲۰۱۳ داعش را در سوریه یک فرصت قلمداد می‌کردند و از این رو در جریان برگزاری اجلاس‌های «دوستان سوریه» اصرار داشتند که داعشی‌ها و جبهه‌النصره و سایر گروه‌هایی که علیه بشار اسد می‌جنگند، در این اجلاس‌ها حضور داشته باشند (زارعی، ۱۳۹۳: ۶۱).

بدین‌سان، به نظر می‌رسد یکی از راهبردهای مدیریت سیاسی ایالات متحده آمریکا در حمایت و تأسیس گروه‌های تروریستی، ضربه زدن به کشورهای ضدژمونیکی مانند ایران است تا قدرت و نفوذ آن را در سطح منطقه و جهان به سطح نازلی برساند. هدفی که از طریق گسترش تروریسم در خاورمیانه و کشورهای دوست و هم‌پیمان جمهوری اسلامی ایران تأمین می‌شود. از نظر مقامات وزارت دفاع آمریکا، چنانچه داعش در هر منطقه عقب نشینی نماید، این موضوع منجر به پیش‌روی ارتش سوریه خواهد شد که با استراتژی آمریکا مخالف است. (Mc Cain, 2014) از این منظر استدلال می‌شود، دولت اسلامی (داعش) توسط آمریکا ساخته شده است. گواه این مدعا، در اعتراف هیلاری کلینتون که عنوان کرد، «داعش توسط دولت ایالات متحده ایجاد شد» (Adl-Tabatabai, 2016) نهفته است. علاوه بر این، ائتلاف جهانی که به رهبری آمریکا تشکیل شد، آگاهانه به ظهور دولت اسلامی به منظور منزوی کردن اسد و مبارزه با گسترش نفوذ ایران کمک کرد. بدین‌سان، ایالات متحده و متحدانش به ارائه کمک‌های مالی، تسلیحاتی و آموزشی به این گروه افراطی ادامه دادند. (Chovanec, 2016)

در این راستا، محققان بر این باورند که داعش به مثابه ابزاری جهت تسخیر خاورمیانه غنی از نفت و مقابله با نفوذ روزافزون ایران در منطقه محسوب می‌شود. به طوری که سیاست آمریکا در خاورمیانه حول نفت و رژیم صهیونیستی می‌چرخد. حمله به عراق بخشی از تشنگی واشنگتن برای نفت را برآورده کرده است، اما حملات هوایی مداوم در سوریه ارتباط مستقیم با رژیم صهیونیستی دارد. به طوری که هدف این است که دشمنان همسایه رژیم صهیونیستی یعنی حزب الله لبنان و حماس فلسطین را از حمایت اساسی ایران محروم کنند. از این رو، داعش صرفاً ابزاری

برای ترور نیست که امریکا برای سرنگونی دولت سوریه به کار برد؛ بلکه اهرمی برای فشار آوردن به جمهوری اسلامی ایران نیز استفاده شد (Chengu, 2019). به طور کل، روی کار آمدن یک دولت شیعه در عراق که ارتباط دوستانه‌ای با ایران داشته باشد و ابقای بشار اسد در سوریه می‌توانست منافع امریکا و متحدان منطقه‌ای را با تهدید مواجه کند. موضوعی که نقش عامل خارجی یعنی امریکا را در به وجود آمدن داعش پررنگ می‌کند. در این راستا، یکی از تصمیمات مهم اوپاما برای مقابله با عراق، عدم تمایل جهت تشکیل دولت عراق پس از انتخابات ۲۰۱۰ بوده است. (Brands and Feaver, 2017: 14

از این رو، کشورهای منطقه‌ای و حامیان عربی امریکا نیز که رقابت و خصومت زیادی با ایران دارند، در حمایت از داعش اقدام کرده‌اند. حمایت‌هایی که برای مجامع بین‌المللی نمایان گردیده است. در ذیل به برخی از این کشورها اشاره می‌شود:

عربستان: عربستان سعودی نقش مهمی در حمایت از داعش از طریق جنگ ضد شیعه در عراق و سوریه بازی می‌کرد. در بحران عراق، عربستان با حمایت‌های مالی خود سبب گردید تا داعش شمال عراق را تحت تصرف خود قرار دهد. (Äjjälä, 2016: 9) به گزارش اسپوتنیک، در سال ۲۰۰۶ میلادی، عربستان از امریکا دستور مستقیم برای تشکیل داعش در عراق برای جلوگیری از نزدیک شدن روابط این کشور با ایران دریافت کرد. به طوری که پس از آن، این کشور از شورش مسلحانه در شهر درعای سوریه پشتیبانی کرد و به حمایت مالی و تسلیحاتی از همه عناصر مسلح در سوریه پرداخت و جبهه‌بندی بین این عناصر را حفظ کرد تا از استقلال آنها بکاهد (Shady, 2020: 49-67). عربستان که همواره نگران تغییر توازن قدرت در منطقه به نفع جمهوری اسلامی ایران است، روی کار آمدن شیعیان در عراق را در راستای منافع خود لحاظ نمی‌کرد. آل سعود برای جلوگیری از قدرت گرفتن شیعیان در عراق دست به دامان گروه‌های متحجری شد که هم در کشورهای عربی و هم در افغانستان حضور داشتند. آل سعود که با چراغ سبز امریکا در امور داخلی عراق دخالت می‌کرد، ضمن حمایت از گروه‌های متحجر و افراطی، سلاح‌های پیشرفته ساخت غرب به خصوص امریکا را در اختیار این گروه‌ها عراق داد و زمینه افزایش قدرت آنها در عراق جدید را فراهم کرد. با توجه به چنین شرایطی است که چامسکی، گروه تروریستی داعش را برون داد مهم فضای سیاسی و اجتماعی برآمده از حمله امریکا به عراق و اهداف سیاسی پس از سقوط

صدام اعلام کرده است. (فائم‌پناه و خانمحمدی، ۱۳۹۴: ۱۰۵-۱۰۶). تا آنجا که می‌توان استدلال کرد که هدف امریکا از پیدایش و حمایت گروه تکفیری- تروریستی داعش به منظور مهار رشد اسلام انقلابی ضد امریکائی منبعث از انقلاب اسلامی بوده است.

ترکیه: ترکیه از جمله کشورهایی بود که از تروریست‌های داعش حمایت می‌کرد. به طوری که مسیر همواری را برای تروریست‌ها جهت ورود به داخل سوریه فراهم کرد و آنها را از طریق ناتو استخدام و آموزش می‌داد (Chossudovsky, 2018). در بحران سوریه ترکیه یکی از کشورهایی بود که در صدد افزایش فشار بر ایران و آسیب‌پذیری آن، سرنگون کردن دولت سوریه برای محدود کردن نفوذ ایران برآمد (بصیری و سالدورگر، ۱۳۹۶: ۵۵۸). بدین‌سان، سیاست ترکیه در بحران سوریه مبتنی بر شکست بشار اسد بود. سیاستی که از طریق ایجاد منطقه پرواز ممنوع، به تروریست‌های داعش کمک می‌کرد (Peerzada, 2015: 13). گواه این مدعا، گزارش‌های سازمان ملل متحد و شورای امنیت مبنی بر انتقال سلاح از ترکیه به سوریه است. (Feldman, 2014: 4)

قطر: قطر نیز به عنوان کشوری مطرح می‌شود که برای حفظ توازن قدرت ضد ایران در خلیج فارس تلاش می‌کند تا سوریه را به عنوان یک متحد سنی در قبال از دست دادن عراق به عنوان یک دولت شیعه حفظ کند (بصیری و سالدورگر، ۱۳۹۶: ۵۵۸). در واقع، قطر مانند یک کشور کوچکی محسوب می‌شود که اشتیاق به گسترش تأثیر قطر در خارج از کشور داشته است. به طوری که این کشور تأمین امنیت خود را در گرو همکاری با غرب و در رأس آن امریکا می‌داند. بدین‌سان، از افراط‌گرایی اسلامی در خارج از کشور حمایت کرده است. این حمایت‌ها عمدتاً در قالب کمک‌های مالی صورت می‌گرفت. (Äijälä, 2016: 27-28)

به طور کل، حمله داعش به عراق و سوریه با تمسک بر حامیان غربی و عربی خود، باعث ناکامی و ناتوانی دولت‌های عراق و سوریه شده بود. موضوعی که نه تنها باعث توجه این کشورها به مسئله فلسطین نگردیده بود، بلکه برای جمهوری اسلامی نیز پیامدهای بسیار مهمی داشته است و در نتیجه، مانع عمده‌ای در راه محور مقاومت بود. در این صورت، یکی از اهداف رژیم

صهیونیستی که جابه‌جایی اولویت‌ها در سیاست خارجی ایران نسبت به مسئله فلسطین است، محقق شد. به طوری که، پیوستگی جغرافیایی عراق با سوریه و تسری ناکامی دولت‌ها در هر دو کشور، می‌توانست دو حلقه مهم جبهه مقاومت را در مقابل رژیم صهیونیستی تضعیف کند (ذوالفقاری و عمرانی، ۱۳۹۶: ۱۸۳). در مجموع، هدف آمریکا و هم‌پیمانان غربی - عربی از ایجاد درگیری بین گروه‌های رادیکال با دولت‌های سوریه و عراق، رهایی از گروه‌های افراطی، تضعیف و مهار قدرت ایران و هم‌پیمانان منطقه‌ای آن و ایجاد جنگ داخلی در کشورهای ائتلاف مقاومت در جهت خدمت به منافع اسرائیل می‌باشد (نجات، ۱۳۹۴: ۱۰۶) جبهه مقاومت که نوک پیکانش را به سمت رژیم صهیونیستی هدف گرفته است؛ به دلیل ظهور نیروهای تکفیری داعش در کشورهای جبهه مقاومت، امکانات خود را در راستای مقابله با این تهدید جدید به کار گرفتند و این امر موجب مغفول ماندن آنها در کوتاه مدت از تهدید اصلی یعنی رژیم صهیونیستی گردیده است. در واقع، گروه‌های نوسلفی خواسته یا ناخواسته در معمای ترسیم شده رژیم صهیونیستی برای تضعیف محور مقاومت بازی می‌کنند. افزون بر این، عملکرد داعش و گروه‌های سلفی - تکفیری، باعث تغییر اولویت تضاد امت اسلامی با رژیم صهیونیستی به سمت داخل جهان اسلام و بر اساس مبانی مذهبی شده بود (نجات، ۱۳۹۴: ۱۰۹). بدین‌سان، عامل اصلی پیدایش و شکل‌گیری داعش به منظور مهار رشد اسلام انقلابی ضد امریکائی منبعث از انقلاب اسلامی معرفی می‌شود.

با این وجود، ظهور و پیدایش گروه تروریستی داعش توسط آمریکا در سراسر خاورمیانه، توجه جامعه بین‌المللی را برای ایجاد ناامنی و بی‌ثباتی در منطقه جلب کرده است، به طوری که خشونت داعش (به عنوان مثال حمله به غیرنظامیان و حتی بیمارستان‌ها، پزشکان و سازمان‌های بشردوستانه) باعث شده است تا گروه‌های شورشی دیگر و مردم محلی نیز به نوبه خود در برابر آنها واکنش نشان دهند؛ عاملی که سبب شد تا موقعیت داعش در عراق و سوریه با وجود توانایی‌شان در جذب تعداد زیادی از بمب‌گذاران انتحاری، تضعیف گردد (Gulmohamad, 2014: 1).

در این راستا به نظر می‌رسد پیرو تحولات میدانی و عقب‌نشینی‌هایی که به واسطه فرآیند رقابتی میان بازیگران و تأثیرگذاران عرصه اقدام جمعی وجود دارد، گروه تروریستی داعش از لحاظ نظامی و امنیتی زوال و افول یافت تا آنجا که دلایلی از موفقیت، در مبارزه علیه داعش وجود داشت. اول، نیروهای کرد سوریه با به دست گرفتن شهر مرزی سوریه و ترکیه یعنی کوبانی در اکتبر ۲۰۱۴، به طور

مؤثری ضربه سختی بر داعش وارد کردند. دوم، نیروهای امنیتی عراق، شبه‌نظامیان شیعه و کردهای پیشمرگه، داعش را از بیشتر روستاها و شهرستان‌های کوچک در عراق قبل از سقوط تکریت بیرون راندند. بدین‌سان، کنترل تکریت در عراق در ۳۱ مارس ۲۰۱۵ از دست داعش خارج شد تا آنجا که داعش بیش از ۶۰۰۰ جنگ‌جوی خود را از دست داده و نیمی از رهبری آن از آگوست ۲۰۱۴ تا ژانویه سال ۲۰۱۵ بی‌اعتبار گشت (McFate, 2015:10).

در اواخر سال ۲۰۱۴، داعش به طور پیوسته قلمرو خود را از دست داد تا آنجا که براساس برآورد شرکت راند در سوریه و عراق، داعش تنها ۴۵۳۷۷ کیلومتر و ۲/۵ میلیون نفر را تحت کنترل خود داشت (Jones and et.al, 2017:ix). در ژوئن ۲۰۱۵، نیروهای شبه‌نظامی کرد، شهر تل ابیض در سوریه را که مرز مشترک سوریه و ترکیه به حساب می‌آمد، آزاد کردند. آزادی تل ابیض که یکی از دو نقطه ترانزیت اصلی سرمایه به داعش محسوب می‌شد، یک دستاورد بزرگ بود (Nair, 2016:60). از مصادیق دیگر تضعیف و زوال داعش، از دست رفتن شهر استراتژیک موصل است. در واقع، موصل مهم‌ترین شهر استراتژیک داعش و نمادی از قدرت این گروه تروریستی بوده است. چه اینکه ابوبکر البغدادی رهبر داعش در این شهر اعلام خلافت کرده است. لاجرم، حمله نیروهای امنیتی عراق به موصل، موجبات تسلط بر این شهر را فراهم کرد؛ موضوعی که توانست به از دست دادن اعتبار داعش کمک نماید (McFate, 2015:11).

هم‌چنین دولت سوریه نیز با همکاری بازیگران خارجی به پیشرفت‌های چشمگیری در غلبه بر گروه تروریستی داعش برآمده است که نشان از زوال دولت اسلامی دارد. نیروهای سوریه شهرستان‌های مجاور به رقه را تحت تسلط خود درآوردند. هم‌چنین داعش، جنوب سوریه و موقعیت خود را در کوه القلمون از دست داده است (Gutowski, 2017). در این راستا، در سپتامبر سال ۲۰۱۵ به درخواست دولت اسد، حملات هوایی روسیه علیه گروه‌های شورشی و جهادی مخالف نظام سوریه، از جمله جبهه النصره و داعش آغاز شد (Shamieh, Szenes, 2015:374) و با حمایت ایران در نزدیکی شهر حلب، هماهنگی بیشتری برای شکست داعش فراهم گردید تا آنجا که در گزارش‌ها آمده است که در ماه ژوئن سال ۲۰۱۵، سفر قاسم سلیمانی، فرمانده سپاه پاسداران انقلاب ایران به مسکو به‌منابه برنامه‌ریزی نهایی جهت مداخله ایران - روسیه برای شکست داعش بوده است (Nair, 2016:60). کارشناسان نظامی ایران و به‌ویژه سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، در

مشاوره به ارتش سوریه و ارائه و آموزش واحدهای آن تلاش می‌کردند. فرمانده وقت سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، سرلشگر محمد علی جعفری، در شبکه پرس تی وی عنوان کرد: «در حال حاضر ما باید نیروهای متخصص را برای انتقال تجربه و آموزش در سوریه که به‌عنوان مشاوران کار می‌کنند، به‌کار گیریم» (Gulmohamad,2014:5).

تا آنجا که استدلال می‌شود، جایگاه داعش پس از خارج شدن از پالمیرا در سوریه و از دست دادن جاده‌های اصلی و راه‌ها در خارج از شهر موصل، به‌عنوان یک قدرت منطقه‌ای متزلزل شد (Mitchell-Bennett,2017). چه اینکه، با سقوط فلوجه در سال ۲۰۱۶، داعش ۲۵۰۰۰ نفر از جنگ‌جویان خود و حدود ۴۰ درصد از مناطق تحت تصرفش در عراق را از دست داد (Nair,2016:61).

در این راستا، زمانی که جنگ‌جویان داعش در سراسر جبهه‌ها، از فلوجه در عراق به مرز سوریه و ترکیه عقب نشینی کردند، روزنامه هفتگی عربی داعش، با ارائه یک ارزیابی غم‌انگیز از چشم‌انداز خلافت اذعان کرد که همه منابع ارضی خود را در نهایت از دست خواهد داد. این در حالی است که تنها دو سال پیش، رهبران جهادی آغاز یک عصر جدید و باشکوه در تاریخ جهان را با استقرار خودخوانده خلافت اسلامی تصور می‌کردند که از شرق سوریه و یک نوار گسترده از شمال و غرب عراق احاطه شده که تقریباً می‌توانست به اندازه بریتانیا باشد (Warrick and Mekhenet,2016). از حیث روانی نیز با کشته شدن فرماندهان عالی‌رتبه داعش، این موضوع اثر مخربی بر تروریست‌های داعش داشته است (Nair,2016:62).

در سال ۲۰۱۶ نشانه‌هایی از ناامیدی به‌طور فزاینده‌ای برای داعش رقم خورد. براساس گزارشی، داعش با توجه به محاصره شدن در سوریه، با از دست دادن اینترنت، تلویزیون و آنتن‌های ماهواره‌ای، به‌طور مؤثری ارتباط خود را با جهان از دست داد (Warrick and Mekhenet,2016). هم‌چنین، عقب‌نشینی‌های داعش می‌تواند به انشعابات یا تکه‌تکه شدن در آن‌ها بینجامد. علاوه بر این، داعش به رهبر نظامی نیاز دارد تا قادر به رفع سریع خسارات و ارائه خدمات پزشکی و فنی موردنیاز اعضایش باشد. چه اینکه، جنگ داخلی بین گروه‌های جهادی، منبعی از ضعف برای جنبش جهادی تلقی می‌گردد؛ عواملی که می‌تواند موجبات سقوط داعش را فراهم کند (Theo Oosterveld ,

Bloem, 2017: 15). علاوه بر این، حمایت از دولت اسلامی و ایدئولوژی آن در سراسر جهان اسلام با کاهش مواجه شده است (Jones and et.al, 2017: 14).

از این رو به نظر می‌رسد پایان داعش و ادعای واهی این گروه تروریستی نسبت به خلافت در جریان است؛ تا آنجا که هیچ فضای مساعدی در سوریه و عراق برای این گروه تروریستی به چشم نمی‌خورد (Theo Oosterveld, Bloem, 2017: 15). عراق و سوریه پایه و اساس فیزیکی برای گسترش خلافت داعش به حساب می‌آمدند تا آنجا که از دست دادن آن‌را می‌توان به شکست استراتژیک داعش معنا کرد (McFate, 2015: 7).

تحلیلی بر پیامدهای افول و زوال گروه تروریستی داعش

قدرت‌های جهانی اغلب به مداخله آشکارا و پنهان، جهت سرنگونی دولت‌ها و نصب رژیم‌های مطیع و سپس سرپا نگه داشتن آن رژیم‌ها حتی با اقدام نظامی عمل می‌نمایند؛ موضوعی که به عواقب ناخواسته و فاجعه‌آفرین آن اهمیت داده نمی‌شود. گواه این مدعا، اقدامات ایالات متحده آمریکا در افغانستان نظیر تعلیم و آموزش جهادی مبارزان به منظور مبارزه با شوروی بود (Chellaney, 2017) به طوری که پس از خروج شوروی از افغانستان، بسیاری از افرادی که در جایگاه رزمندگان مقدس قرار داشتند، به تشکیل القاعده، طالبان و دیگر گروه‌های تروریستی مبادرت ورزیدند. ظهور القاعده در افغانستان به دلیل خلأ قدرت ایجاد شده در ارتباط با خروج شوروی بوده است. اسامه بن لادن نیز متقاعد شده بود که پیروزی در افغانستان توسط جنگ نامتقارن می‌تواند در سایر نقاط جهان تکرار شود (Nair, 2016: 54). از این رو، در مرز افغانستان و پاکستان پایگاهی برای سازمان‌دهی حملات تروریستی مانند ۱۱ سپتامبر سال ۲۰۰۱ علیه آمریکا اقدام کرد. دیگر تروریست‌ها یا به اصطلاح رزمندگان مقدس به کشورهای مادری خود بازگشتند و به اقدامات تروریستی مبادرت ورزیدند (Chellaney, 2017). بدین سان، می‌توان این موضوع را تأیید کرد که پدیده افراط‌گرایی خشونت‌آمیز فراتر از یک سازمان واحد می‌رود و تمام قاره‌ها و دوره‌های زمانی را دربرمی‌گیرد (World Bank Goupr, 2016: 12).

بدین سان، می‌توان استدلال کرد که شکست داعش در عراق و سوریه به معنای امنیت و ثبات در منطقه و جهان نخواهد بود، چه اینکه افرادی که عضو داعش بودند، به انجام حملات در خارج از قلمرو خود، جهت انتقام از دشمنان خود تلاش می‌کردند، تا آنجا که امیدوار بودند ایدئولوژی

افراطی خود را در خارج از مرزهای خود تسری دهند (Jones and et.al,2017: Xii). موضوعی که یکی از ابعاد آن، بعد از بازگشت به سرزمین مادری‌شان و اقدامات تروریستی مصداق پیدا می‌کرد. سرزمینی که بیشتر اعضای داعش در غرب متولد شده‌اند. بدین‌سان، سقوط و زوال داعش می‌تواند

پیامدهای جدی برای امنیت جهانی، به‌ویژه اروپا و آمریکا داشته باشد. یکی از دلایل این موضوع به سازمان‌دادن مجدد خود و فعال‌سازی سلول‌هایش در خارج از قلمرو خود برمی‌گردد. موضوعی که توسط سخنگوی پیشین داعش، العدنانی در ژوئیه ۲۰۱۶ ادعا شده است. در وهله دوم، این واقعیت است که داعش آماده اتخاذ یک سیاست در زمین سوخته است تا آنجا که اگر سقوط کند، با هدف تلفات زیاد به دشمنان خود تلاش می‌کند. ثالثاً، پس از سقوط، داعش می‌تواند جنگجویان خارجی و محلی را بی‌درنگ به حرکت در جای دیگر، به‌عنوان مثال اروپا بکشاند (Theo Oosterveld, Bloem,2017: 15).

بدین‌سان طی چند سال اخیر، مقامات زیادی از کشورها، نگرانی شدیدی نسبت به پیوستن هزاران نفر از شهروندان خود به صفوف گروه‌های مسلح جهادی در سوریه و عراق ابراز کرده‌اند تا آنجا که خطری با اصطلاح «جنگ‌جویان خارجی» در دستور کار است. این افراد می‌توانند به گروه‌های شبه‌نظامی دسترسی داشته باشند و در جهت آموزش با سلاح، تجربه مبارزه و توسعه مواضع ضدغربی رادیکال اقدام نمایند. اعتقاد بر این است که علاوه بر این کارویژه‌ها، این تهدید نیز وجود دارد که برخی از آن‌ها به کشور خود یا به یک کشور ثالث بازگردند و به انجام یا حمایت از حملات تروریستی مبادرت ورزند (Marone,2016: 20).

عملیات تروریستی داعش در جهان

از سال ۲۰۰۰، تعداد حملات تروریستی در سراسر جهان و به‌ویژه به‌طور شتاب‌زا از سال ۲۰۱۱ افزایش یافته است. این حملات اثرات مخربی بر زندگی قربانیان و خانواده‌های آن‌ها داشته است، چه اینکه در سرمایه‌گذاری و کاهش گردشگری و رکود اقتصاد نقش داشته است. هم‌چنین، هنگامی که تروریسم توسط گروه‌های رادیکال به افراط‌گرایی خشونت‌آمیز و جنگ داخلی تمام‌عیار تبدیل می‌شود، اثرات بشردوستانه محلی از اعراب ندارد (World Bank Goupr,2016: 10)

در این راستا، گروه تروریستی داعش در تلاش ایجاد یک افراط‌گرایی جهانی، با هدف حفظ ماهیت خود است؛ حتی اگر خلافت آن با شکست مواجه گردد (McFate, 2015:10) از این رو، عملیات تروریستی فراوانی را در جهان طرح‌ریزی کرد، تا آنجا که می‌توان استدلال کرد داعش در درجه اول به دنبال از بین بردن مخالفان محلی و منطقه‌ای و در درجه دوم با هدف خصومت گسترده‌تر نسبت به ایالات متحده، اروپا و دیگر کشورهای مخالف هستند از این رو، یک چالش مستقیم و اساسی برای کشورهای جهان تلقی می‌گردد. تا آنجا که حملات خود را در خارج از قلمرو خود در عراق و سوریه متمرکز کرد که نمایانگر دشمنی طولانی‌مدت با غرب و توسعه رویکردهای خود در دیگر نقاط جهان است (Blanchard, Humud, 2017:32).

در سال ۲۰۱۶، گروه تروریستی داعش مرگبارترین سازمان تروریستی جهان شناخته شد. به طوری که گروه‌های وابسته به داعش، با تدارک بیش از ۱۴۰۰ حمله، منجر به کشته‌شدن ۱۱۷۰۰ نفر شده‌اند (START Background Report, 2017:2). در این زمینه، داعش مسئولیت ۱۱۳۲ حمله را برعهده گرفت که نسبت به سال ۲۰۱۵، ۱۸/۵ درصد افزایش داشت و مرگ‌ومیر ناشی از آن نیز ۵۰ درصد بیشتر از سال ۲۰۱۵ ارزیابی شد (Global Terrorism Index, 2017:73). در ذیل به بررسی عملیات تروریستی داعش در جهان می‌پردازیم:

آسیا

قاره آسیا و به‌ویژه منطقه خاورمیانه از دیرباز جولانگاه حوادث تروریستی گوناگونی بوده است تا آنجا که پس از تهاجم ناتو به افغانستان، طالبان سرنگون شدند؛ اما از همان زمان تلاش برای اصلاح کنترل قلمرو از دست‌رفته خود در دستور کار قرار گرفت. به طوری که در آوریل سال ۲۰۱۷ تخمین زده شد، طالبان کنترل بیش از ۱۱ درصد از خاک افغانستان را در اختیار دارد (Global Terrorism Index, 2017:74). موضوعی که باعث حوادث تروریستی زیادی شد.

تا آنجا که به مقاله حاضر مربوط می‌شود، داعش پیامدهای مهمی در آسیا داشته است. در سوریه، داعش از طریق شورشیانی که با این کشور در حال جنگ بودند مثل جبهه النصره، سعی در تسخیر این کشور داشت (Shamieh, Szenes, 2015:372) و با عملیات‌های تروریستی خود باعث کشته و زخمی شدن بسیاری از افراد گردید.

در عراق، آمارها افزایش مرگ‌ومیر ناشی از تروریسم داعش را نشان می‌دهند. یکی از دلایل مهم این موضوع، به اقدام ائتلاف بین‌المللی علیه داعش برمی‌گردد که باعث از دست رفتن بخشی از قلمرو آن‌ها گردید. در واکنش به این اقدام، داعش به افزایش حملات تروریستی به‌ویژه در استان‌های کرکوک، نینوا و صلاح‌الدین مبادرت ورزید (Global Terrorism Index, 2017:15).

به‌طور عمده، داعش سه استراتژی در عراق و سوریه از طریق حملات وحشیانه به مناطق شیعه، مسیحی و رقبای دیگر در نظر گرفت؛ (۱) هدف قراردادن شهروندان عادی؛ (۲) هدف قراردادن پرسنل نظامی و مخالفان و (۳) هدف قراردادن دیگر کشورهای جهان جهت پیش‌بینی اقدامات خود علیه آن‌ها (Shamieh , Szenes, 2015:371 - 372). تا آنجا که براساس آمارهای جهانی، از سال ۲۰۰۲ عراق و سوریه بیشترین تعداد مرگ‌ومیر ناشی از تروریسم را به‌ترتیب با بیش از ۶۰۰۰۰ و ۸۰۰۰ نفر ثبت کردند (Global Terrorism Index, 2017:46) که بیشتر این تلفات ناشی از اقدامات تروریستی داعش بوده است.

در یمن، گروه تروریستی داعش حملاتی در استان‌های یمن از لحج، عدن، ابین، شبوه، صعده، صنعا، تعز، الجوف، البیضاء ترتیب دادند. در این راستا، داعش دو مسجد در صنعا و یک مرکز دولتی در صعده را مورد هدف قرار داده که به موجب آن ۱۳۷ نفر کشته و ۳۴۵ نفر زخمی شدند (Gunaratna, 2016:135). این دست از حملات تروریستی باعث شده است تا یمن با بیش از ۴۰۰۰ نفر کشته در رتبه سوم قرار گیرد (Global Terrorism Index, 2017:46).

در عربستان رهبران و حاکمان عربستان به‌طور مستقیم توسط داعش تهدید شده‌اند. از سال ۲۰۱۴ چندین حمله تروریستی در داخل عربستان سعودی انجام شده است که مقامات سعودی صدها تن از حامیان مظنون به داعش را دستگیر کرده‌اند (Blanchard, Humud, 2017:32). در این راستا، داعش مسئولیت چندین حمله در این کشور را از جمله بمب‌گذاری انتحاری در مساجد شیعه در نقاط مختلف کشور و حملات علیه نیروهای امنیتی عربستان برعهده گرفت. در ژوئن سال ۲۰۱۵، فردی با بمب‌گذاری انتحاری در یک مسجد، بیش از ده‌ها نفر را کشته و صدها نفر دیگر را نیز زخمی کرد (Blanchard and Humud, 2017:21). داعش هم‌چنین به‌دنبال حمله به عربستان جهت کنترل مکه و مدینه است که دو مورد از مقدس‌ترین زیارتگاه‌های مسلمانان به‌شمار می‌روند.

به طوری که ولایت الحرمین را برای خود برگزید. بدین سان، جهت سرنگونی رژیم آل سعود، حملاتی را در استان‌های نجد و حجاز عربستان سعودی انجام داده است (Gunaratna, 2016:135). روزنامه واشنگتن پست نیز در فایل صوتی یکی از رهبران داعش مدعی شد که این پادشاهی در تلاش است تا مردم خود را به سمت سکولار سوق دهد و در نهایت اسلام را نابود کند. در نهایت رهبر داعش از شهروندان عربستان سعودی خواست که دولت خود را سرنگون کنند و افزود که «امریکا از زمان تأسیس خود، بدترین دوران خود را سپری می‌کند». به طوری که در ۱۲ ژوئیه ۲۰۱۸، داعش مسئولیت حمله به یک ایست بازرسی امنیتی در بوریده - شهری در شمال ریاض - را برعهده گرفت. در این حمله یک افسر امنیتی سعودی و یک مقیم خارجی کشته شدند (Washington.DC, 2018). عمق حملات داعش تا آنجا بود که به گزارش خبرگزاری عربستان سعودی، مقامات عربستان سعودی ۱۳ نفر را در ارتباط با حمله خنثی شده جنگنده‌های داعش به یک ساختمان امنیتی در شمال ریاض دستگیر کردند (Aljazeera, 2019).

آفریقا

محققان اعتقاد دارند که آفریقا میدان نبرد جدیدی برای داعش جهت سازمان‌دادن جنگ‌جویان، با توجه به ازدست‌دادن قلمرو خود در خاورمیانه است (Wirtschaftler and Gadiaga, 2017). قلمرویی که ناشی از سیاست‌های میلیتاریستی غرب و به‌ویژه امریکا در خاورمیانه محسوب می‌شود؛ تا آنجا که برخی از مبارزان داعش با توجه به ازدست‌دادن قلمرو خود، از طریق گروه‌های وابسته، به ایجاد تروریسم بیشتر در کشورهای دیگر مبادرت ورزیدند (Global Terrorism Index, 2017:73).

از سال ۲۰۱۴، برخی گروه‌های مسلح در آفریقا، خلافت داعش را به رسمیت شناخته‌اند و وفاداری خود را به ابوبکر البغدادی اعلام کردند. گروه‌هایی در یمن، مصر، الجزایر، لیبی و نیجریه، به‌عنوان اعضای تشکیل‌دهنده یک خلافت گسترده‌تر محسوب می‌شوند (Blanchard and Humud, 2017:21). در این زمینه، گروه‌های تروریستی متعددی مانند شورای الشباب اسلام (شورای جوانان اسلامی) و انصار الشریعه، با ابوبکر البغدادی بیعت کردند. به‌طور مشابه، بوکوحرام در نیجریه وفاداری خود را به ابوبکر البغدادی اعلام کرد که با نام ولایت غرب آفریقا شناخته می‌شد. در الجزایر، داعش ولایت جزایر و در یمن و ولایت صنعا را برای خود برگزید.

(Gunaratna,2016:135) اهمیت این موضوع تا آنجا است که در سال ۲۰۱۵، گروه‌های وابسته به داعش در ۲۸ کشور حملات تروریستی را تدارک دیدند. این در حالی است که در سال ۲۰۱۴ تنها ۱۳ کشور جهان در معرض اقدام تروریستی قرار گرفتند (Global Terrorism Index,2016:58).

در سال ۲۰۱۶، داعش و گروه‌های وابسته به آن‌ها، طیف گسترده‌ای از حملات از جمله آدم‌ربایی، هواپیما ربایی، آتش‌سوزی، بمب‌گذاری، گلوله‌باران، ضرب و جرح، قتل و اعدام را ترتیب داده‌اند. در این زمینه، حملاتی به اردوگاه‌های نظامی، پست‌های بازرسی، انبارهای مهمات، میدان‌های نفت و امکانات و بیمارستان‌ها در دستور کار قرار گرفت. این دست از حوادث، باعث کشته و زخمی شدن طیف گسترده‌ای از جامعه لیبی مانند سیاست‌مداران، پرسنل نظامی، روحانیون، معلمان، روزنامه‌نگاران و دیگر شهروندان شده بود. طیف دیگر قربانیان لیبی، گردشگران خارجی، اتباعی از کانادا، مصر، ایتالیا، هلند، سودان و ترکیه بودند، موضوعی که سبب شد تا مبارزان داعش در لیبی یک تهدید محسوب شوند (Jones and et.al,2017:xix Alexander,2017:9). به‌طور موردی، داعش از طریق یک حمله با یک ماشین انتحاری به ایستگاه بازرسی نظامی در ورودی شهر الصدر، باعث کشته‌شدن دو سرباز شد. هم‌چنین شبه‌نظامیان داعش با حمله به یک بندر نفتی، دو نفر را کشته و یک مخزن ذخیره‌سازی نفت به آتش کشیدند (Alexander,2017:22). به‌طور کل، ربه‌شدن پانزده نفر از کارگران مصری در لیبی و یک حمله انتحاری توسط شبه‌نظامیان داعش در نزدیکی سرت - که دو سرباز لیبی کشته و ۱۲ نفر زخمی شدند - سبب گردیدند تا سال ۲۰۱۶ یکی از مرگبارترین سال‌های تروریسم در لیبی به‌شمار آید (Alexander, 2017: 24-25 & Global Terrorism Index, 2017 :31).

در مالی، بسیاری از گروه‌های جهادی اتحاد و وفادری خود را به داعش اعلام نمودند به‌طوری که در سال ۲۰۱۶ و اوایل ۲۰۱۷، نیروهای امنیتی و غیرنظامیان هدف قرار گرفتند. در این رابطه، اعضای پلیس و ارتش مالی، نیروهای حافظ صلح آفریقایی و سازمان ملل متحد، سربازان فرانسوی، شهروندان عادی و امدادسازان خارجی کشته و مجروح شده‌اند (Alexander,2017:10).

در مصر، علاوه بر اینکه داعش مراکز عمده جمعیتی در مصر را تحت کنترل دارد، آزادی قابل توجهی در صحرای سینا نیز دارد. چه اینکه گروه شبه‌نظامی افراطی به‌نام انصار بیت‌المقدس که در

صحرای سینا فعال است، اتحاد خود را با داعش اعلام کردند (Shamieh , Szenes,2015:371 & Jones , et.al,2017: xix)

هم چنین، داعش و گروه‌های وابسته به آن مسئول چالش‌های امنیتی متعددی در کشور تونس بودند، به طوری که در سال ۲۰۱۶، حملاتی را علیه نظامیان، سیاستمداران، شهروندان و گردشگران خارجی ترتیب داده‌اند (Alexander,2017:11).

در نیجریه، الگوهای فعالیت تروریستی بوکوحرام بعد از اعلام وفاداری رهبرش در نیجریه شدیدتر و خشن‌تر شد به طوری که در سال ۲۰۱۵، بوکوحرام خود را مسئول بیش از یک سوم (۳۶ درصد) از کل حملات گروه‌های وابسته به داعش و دو سوم (۶۶ درصد) از مرگ و میر ناشی از آن می‌دانست (START Background Report,2017:3). تاکتیک‌های بوکوحرام عمدتاً در افراد غیرنظامی مشاهده می‌شود که به موجب آن در سال ۲۰۱۶، ۱۳۱ حمله و ۱۹۲ حادثه تروریستی را ایجاد کرد که شامل ۷۰ درصد از مرگ و میر افراد نیز می‌شد. اهداف دیگر شامل نهادهای نظامی و مذهبی، از جمله هدف قرار دادن یک مسجد در مایدوگوری بود که موجب کشته شدن ۲۲ نفر گردید. در حالی که پیش از این، اکثر حملات با استفاده از مسلسل بود؛ اما در سال ۲۰۱۶ این گروه به استفاده بیشتر از مواد منفجره و بمب‌گذاری تکیه می‌کرد. به طور مثال در سال ۲۰۱۴، بمب‌گذاری، ۲۴ درصد حملات را به خود اختصاص داد که این رقم در سال ۲۰۱۶، ۴۴ درصد از کل حملات را پوشش می‌داد (Global Terrorism Index,2017:74). در این راستا، علاوه بر نیجریه، دیگر کشورهای همسایه مانند چاد، کامرون، بنین و نیجر نیز تحت تأثیر این گروه تروریستی قرار داشتند تا آنجا که استدلال می‌شود، بوکوحرام مرگبارترین گروه وابسته به داعش است (Jones and et.al,2017: xix)

جدول ۱. آمار و ارقام گروه تروریستی بوکوحرام در سال ۲۰۱۶

داعش	وابستگی
۱۹۲	حوادث
۱۰۷۹	مرگ و میر
۱۱۱۹	زخمی
کامرون، چاد، نیجریه، نیجر	مکان حملات

منبع: (Global Terrorism Index,2017:74)

اروپا

قاره اروپا از جمله قاره‌های امن طی چند سال اخیر بوده است؛ اما هم‌پیمانی کشورهای اروپایی با ایالات متحده آمریکا و نظامی‌گری این کشور در خاورمیانه سبب شد تا گروه تروریستی داعش جهت مقابله به‌مثل، به کشورهای غربی حمله کرده و موجبات ناامنی را فراهم کند. اقداماتی که اغلب از طریق شهروندان اروپایی که به داعش پیوستند، انجام می‌شد. این تهدید و افراط‌گرایی در اروپا جدی است. با توجه به برآورد مرکز بین‌المللی مطالعات افراط‌گرایی و سیاسی خشونت، تعداد جنگ‌جویان خارجی از کشورهای اروپای غربی به حدود ۴۰۰۰ نفر افزایش یافت. در ماه آوریل سال ۲۰۱۵، کمیسر عدالت اتحادیه اروپا، در مصاحبه‌ای اعلام کرد که در سوریه تعداد جنگ‌جویان اروپایی، از ۵۰۰۰ تا ۶۰۰۰ نفر قابل برآورد است. چه اینکه تعداد واقعی جنگ‌جویان به مراتب بالاتر است؛ اما به دلیل مشکل ردیابی جنگ‌جویان خارجی نمی‌توان با اطمینان نظر داد (Marone, 2016: 20).

در این زمینه، در ۷ ژانویه ۲۰۱۶، فردی با پوشیدن جلیقه انفجاری به یک ایستگاه پلیس در پاریس حمله کرد. بعد از کشته‌شدن ضارب، یک یادداشت دست‌نویس مبنی بر اعلام وفاداری با داعش و توجیه عمل خود به‌عنوان پاسخی به حملات غرب در سوریه پیدا شده است. در ۱۴ جولای، فرد ۳۱ ساله فرانسوی، به وسیله یک کامیون به سمت مردم حمله کرد که باعث کشته‌شدن ۸۶ نفر و زخمی‌شدن بیش از ۴۰۰ نفر گردید. داعش در بیانیه‌ای آن فرد را به‌عنوان «سربازی از داعش» معرفی نمود (Country Reports on Terrorism 2016, 2017: 117).

استدلال این است؛ زمانی که جنگ‌جویان خارجی از مبارزه خسته شده‌اند، به کشور خود بازمی‌گردند و از طریق تاکتیک‌های تروریستی آموزش دیده، می‌توانند با ایجاد شبکه‌های تروریستی به ارتکاب حملات در کشور خود مبادرت ورزند. به‌عنوان مثال، یک شهروند فرانسوی، بازگشت رادیکالی از سوریه به کشورش داشت و شبکه‌ای از افراد را برای انجام حملات تروریستی سازمان‌دهی کرد تا آنجا که در حمله ۱۳ نوامبر در پاریس، ۱۳۰ نفر کشته و ۳۳۸ نفر زخمی شدند (Benmelech, Klor, 2016: 1 & Gorka, Gorka, 2015: 2).

در ۱۸ ژوئیه، در اقدام تروریستی یک پناهنده ۱۷ ساله افغان به مسافران آلمانی در قطار مسافری، پنج نفر زخمی شدند. بعد از کشته‌شدن ضارب، با تحقیق و تفحص به‌عمل آمده، پرچم

داعش در اتاق مهاجم پیدا گردید و این گروه تروریستی مسئولیت این حمله را از طریق رسانه‌های اجتماعی برعهده گرفت. هم‌چنین در ۱۹ دسامبر، یک مهاجم از طریق کامیون به بازار کریسمس در مرکز برلین باعث کشته‌شدن ۱۲ نفر و زخمی‌شدن حداقل ۵۰ نفر گردید که داعش مسئولیت این حمله را برعهده گرفت (Country Reports on Terrorism 2016,2017:123).

هم‌چنین در سال ۲۰۱۹، یک تبعه الجزایری بمبی در بیرون از یک نانوايي در لیون منفجر کرد که باعث زخمی‌شدن ۱۳ نفر شد. در ۳ اکتبر نیز، یک فرانسوی به شش نفر از افراد واحد اطلاعات پلیس را با ضربات چاقو مورد حمله قرارداد که باعث کشته‌شدن چهار نفر گردید (Terrorism in Europe , 2021: 2).

کشور ترکیه نیز در چند سال اخیر آماج حملات تروریستی داعش قرار داشته است. به‌طور مثال در ۱۲ ژانویه ۲۰۱۶ در مرکز استانبول با بمب‌گذاری انتحاری، ۱۳ نفر که بیشتر گردشگران خارجی بودند، کشته و ۱۴ نفر دیگر نیز زخمی شدند. در ۱۷ فوریه همان سال در آنکارا، تروریست‌ها از طریق یک خودروی بمب‌گذاری‌شده، باعث کشته‌شدن ۲۹ نفر و زخمی‌شدن ۶۱ نفر شده‌اند. در ۳ مارس، دو شبه‌نظامی به یک خودروی پلیس در استانبول حمله کرده و باعث زخمی‌شدن دو افسر پلیس گردیدند. در ۱۹ مارس، داعش در یک بمب‌گذاری انتحاری، چهار گردشگر خارجی از جمله دو شهروند امریکایی را کشته و ۴۵ نفر دیگر را مجروح کرد. هم‌چنین در ۲۸ ژوئن، به‌واسطه بمب‌گذاری انتحاری در فرودگاه بین‌المللی آتاتورک استانبول که توسط داعش طرح‌ریزی شده بود، ۴۴ نفر کشته و ۲۳۹ نفر زخمی شدند (Country Reports on Terrorism 2016,2017:162).

جدول ۲. حملات مرتبط با تروریسم در اتحادیه اروپا

سال	تعداد حملات	تعداد کشورها	کشته‌ها	زخمی‌ها	دستگیر شده‌ها
۲۰۱۴	۲۰۱	۷	۴	۶	۷۷۴
۲۰۱۵	۲۱۱	۶	۱۵۱	۳۵۰	۱۰۷۷
۲۰۱۶	۱۴۲	۸	۱۴۲	۳۷۹	۱۰۲۲
۲۰۱۷	۲۰۵	۹	۶۸	۸۴۴	۱۲۱۹
۲۰۱۸	۱۲۹	۹	۱۳	۵۳	۱۰۵۶
۲۰۱۹	۱۱۹	۱۳	۱۰	۲۷	۱۰۴۴

منبع: (Source: terrorism in Europe, 2021: 1)

امریکا

اگرچه کشورهای غربی و در رأس آن امریکا می‌توانند در ظهور و شکل‌گیری گروه‌های تروریستی موفق باشند؛ اما در کنترل، جهت‌گیری و ترسیم اهداف آن‌ها توانایی ندارند. تا آنجا که به مقاله حاضر مربوط می‌شود، کارشناسان هشدار داده‌اند حملات هوایی امریکا علیه شبه‌نظامیان می‌تواند به مبارزان جهت مقابله به مثل از طریق حملات تروریستی علیه غیرنظامیان انگیزه دهد. موضوعی که توسط ابوبکر البغدادی تأیید شد (Michael, 2014).

رئیس اف بی آی اعلام کرد هدف جنگ‌جویان خارجی از سفر به سوریه یا عراق، به دست آوردن تجربه در میدان جنگ و افزایش قرارگرفتن در معرض عناصر افراطی خشونت‌طلب است. آن‌ها ممکن است از طریق این مهارت‌ها و قرارگرفتن در معرض استفاده از ایدئولوژی افراطی، به کشور خود بازگشته و برای انجام حمله به سرزمین مادری آماده شوند (Benmelech, 2016: 1). براساس تحقیقات اف بی آی، در حال حاضر نزدیک به ۱۰۰۰ نفر از امریکایی‌ها به این گروه تروریستی پیوستند که طبق اسناد موجود، تهدیدی علیه امریکا محسوب می‌شود (Gorka, 2015: 1). داعش خود بارها ارتباط بین حملات تروریستی و حملات توسط نیروهای ائتلاف را تأیید کرد. اولین مثال گردن‌زدن جیمز فولی در ۱۲ اوت ۲۰۱۴ است که به ادعای داعش، پاسخ مستقیم به حملات هوایی ایالات متحده بود (Brüggemann, 2016: 3). در این راستا، داعش عملیات یک فرد مسلح جهادی را در یک کلپ شبانه هم‌جنس‌گرا در اورلاندو - که مرگبارترین تیراندازی دسته‌جمعی در امریکا را رقم زد - به رسمیت شناخت. اقدامی که در خاک ایالات متحده بعد از حادثه ۱۱ دسامبر فاجعه‌بار توصیف شد و طی آن ۴۹ نفر کشته و ۵۳ نفر زخمی شدند (Ensor, 2017). هم‌چنین، یک زن و شوهر، ۱۴ نفر را در کالیفرنیا به قتل رساندند (Brüggemann, 2016: 1). اهمیت این موضوع تا آنجاست که ۳۰ درصد از حامیان داعش در ایالات متحده، حملات داخلی را برنامه‌ریزی کردند. نکته حائز اهمیت این است که تعداد پیروان علی شکری امین و احمد موسی جبرئیل که از مبلغان داعش در امریکا محسوب می‌شوند، نشان می‌دهد که حمایت داخلی از داعش ممکن است به هزار نفر برسد. (Gorka, Gorka, 2015: 2 and 11). بنابر نظر متفکران امریکایی، حملات در غرب از زمان اوج‌گرفتن آن‌ها در سال ۲۰۱۷، هم‌چنان در اولویت بالای گروه تروریستی داعش قرار دارند. این حملات با توجه پشتیبانی عملیاتی یا

هدایت شده داعش به تهدید اصلی برای سرزمین مادری ایالات متحده تبدیل شده است و در این زمینه، ارگان‌ها و افراد مشهور را هدف قرار می‌دهد (Annual Threat Assessment, 2021: 23).

این دست از اقدامات و عملیات‌های تروریستی در جهان، سبب گردید تا داعش مانند گروه القاعده خطر جدی برای ایالات متحده و متحدان آن در خاورمیانه و سراسر جهان، با توجه به موقعیت، منابع، مهارت و عزم راسخ رهبران و مبارزان آن محسوب شود (Kagan, et.al, 2014: 4).

دلیل دیگر تهدید تروریستی آشکار داعش این است که شاخه‌های دیگر در کشورهای دیگر در حال ظهور است و توانایی آن در حملات مستقیم و الهام‌بخش در برابر طیف گسترده‌ای از اهداف در سراسر جهان افزایش یافته است؛ ویژگی‌هایی که سبب شد تا استدلال شود که این گروه تروریستی چندملیتی، داعیه جهانی دارد (Jones, et.al, 2017: 8-9). با توجه به این خصائص و اقدامات، داعش چیزی جز تحقیر مرزهای بین‌المللی و هنجارهای اساسی حاکمیت نیست (Ahram, Lust, 2016: 19). به طوری که استدلال می‌شود که داعش یکی از گروه‌های سلفی - جهادی است که در تاریخ مدرن حتی بیشتر از القاعده، کشنده‌تر و موفق‌تر بوده است (Jones, et.al, 2017: 14).

درواقع، اقدامات و عملیات‌های تروریستی داعش را می‌توان به‌عنوان هزینه‌ها و نتایج لشکرکشی‌های امریکا و کشورهای عضو ناتو در خاورمیانه قلمداد نمود.

گواه این مدعا، اعلام سخنگوی داعش ابو محمد العدنانی به اعضای خود در سراسر جهان بود که حمله به شهروندان ایالات متحده، فرانسه و کشورهای دیگری که علیه این گروه می‌جنگند را در دستور کار خود قرار دهند (Nair, 2016: 60). محققان غربی نیز در تأیید این موضوع اعتقاد دارند دلیل حمله داعش به ما، حمله‌ای است که علیه آن‌ها برنامه‌ریزی کردیم، به طوری که گروهی از کشورهای غربی با به‌راه‌انداختن یک کمپین نظامی علیه داعش از تابستان سال ۲۰۱۴، باعث شدند تا داعش جنگ علیه غرب را در دستور کار قرار دهد (Brüggemann, 2016: 3). تا آنجا که علت حمله یکی از داعشی‌ها به غرب، حمله هوایی امریکا به سوریه استنباط شده است (Dean and Evans, 2017). از نظر داعشی‌ها، بهترین راه برای خدمت به دولت اسلامی و خلیفه خود - ابوبکر بغدادی - این است که جهاد را در سرزمین مادری علیه کافر انجام داد (Gorka and Gorka, 2015: 2).

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

ایالات متحده آمریکا با ادعای سیطره بر خاورمیانه به دلیل منافع حیاتی‌اش از جمله نفت و تأمین امنیت رژیم صهیونیستی، اغلب به مداخلاتی جهت سرنگونی دولت‌های غیر همسو و روی-کارآوردن نظام‌های پیرو سیاست‌های آن‌ها در خاورمیانه اقدام می‌کنند. در این راستا، یکی از ابزارهای غرب و در رأس آن آمریکا، شکل‌گیری و حمایت از گروه‌های تروریستی است تا با اقدامات خشونت‌آمیز و افراطی خود علیه دولت‌های جهان سوم، بتوانند منافع خود را تأمین نمایند، به طوری که می‌توان ادعا کرد که مفهوم تروریسم با تاروپود سپهر نفوذ آمریکا در کشورهای در حال توسعه عجین شده است. این دست از سیاست آمریکا، به خصوص در خاورمیانه باعث گردیده تا این کشور در جهان مورد انزجار قرار گیرد. در این زمینه، تروریسم یک تاکتیک برای آمریکا به‌شمار می‌رود تا بتواند به اهداف و منافع استراتژیک خود نائل آید از این رو، شعارهایی که درباره جنگ با تروریسم و به‌طور خاص ائتلاف جهانی علیه داعش سر داده بود، فقط آمریکا را در برابر جهانیان به صورت منافق و دو رو نشان می‌دهد؛ موضوعی که به پیامدهای ناخواسته و بحران‌زای آن التفات نمی‌شود، به طوری که از اقدامات دولت آمریکا در قبال گروه تکفیری - تروریستی داعش می‌توان به حمایت‌های مالی، تسلیحاتی، لجستیکی، نظامی اشاره نمود که باعث تقویت آن در جنگ با عراق و سوریه به‌منظور مقابله با اسلام ناب و نفوذ روزافزون ایران در منطقه ایجاد شد، طراحی شدند. با این وجود دولت‌های سوریه و عراق با همکاری‌ها و حمایت‌های مستقیم و غیرمستقیم کشورهای نظیر جمهوری اسلامی ایران و روسیه، موجبات سقوط و افول داعش را فراهم کردند؛ موضوعی که باعث برگشت اعضای داعش به سرزمین‌های مادری‌شان شده است که به عرصه‌ای برای انجام اقدامات تروریستی با توجه به ایدئولوژی داعش که در تقابل با ایدئولوژی غربی وجود دارد، تعیین یافت. در واقع آمریکا و متحدانش اگرچه با ایجاد و تقویت گروه تروریستی داعش در ابتدا به‌منظور ضربه‌زدن کشورهای ضدهژمونیکمانند جمهوری اسلامی ایران و متحدانش مانند سوریه و عراق تلاش کرده‌اند؛ اما بعد از سقوط داعش و سرازیر شدن افراد متعلق به این گروه به سرزمین‌های مادری‌شان، پسرانشی را علیه کشورهای غربی و حامیان غربی آن‌ها در قالب اقدامات تروریستی پدید آوردند؛ چراکه از داعیه‌های داعش جهت خدمت به دولت اسلامی، جهاد در سرزمین مادری و ایجاد یک افراط‌گرایی جهانی با هدف حفظ ماهیت خود بوده است، تا آنجا که بسیاری از اعضای

گروه تروریستی داعش، اقدامات تلافی‌جویانه‌ای را علیه امریکا و حامیان غربی و عربی آن انجام داده‌اند.

از این رو، می‌توان استدلال کرد که ارتباط قوی میان دخالت‌های امریکا و متحدانش در اوضاع بین‌المللی و کشورهای ناهمسو و افزایش حملات تروریستی علیه آن‌ها وجود دارد. در واقع، اگرچه کشورهای هژمونیک مانند امریکا این قابلیت را دارند که در پدیدارشدن گروه‌های تروریستی مانند داعش اقدام نمایند؛ اما چگونگی حرکت و کنشگری آن‌ها از عهده‌شان خارج است.

نتیجه‌گیری

گروه تروریستی داعش، آخرین رشته از بازیگران نظامی غیردولتی محسوب می‌شود که طی چند سال اخیر موضوع مطالعات و پژوهشگران عرصه دانشگاهی بوده است. ریشه اصلی پدیده داعش، به سیاست‌های امریکا و کشورهای عضو ناتو در لشکرکشی به عراق توصیف می‌گردد. حمله‌ای که از سیاست‌های خاورمیانه‌ای غرب محسوب شده و به دلیل خلأ سیاسی و ورشکسته‌بودن دولت عراق و سوریه، موجبات گسترش داعش و بحران‌سازی در خاورمیانه فراهم گردیده است.

با این وجود، اهمیت گروه تروریستی داعش از یک سو به جنگ‌جویان خارجی و از سوی دیگر به اقدامات و عملیات تروریستی در نقاط مختلف جهان برمی‌گردد. از این منظر، افراد با ملیت‌های مختلف به دلایل سیاسی، اقتصادی، هویتی و انگیزشی به داعش پیوستند و درصدد معنابخشی، هویت‌سازی و احقاق حقوق خود بودند تا آنجا که امروزه داعش به یک پدیده فراملی به واسطه جنگ‌جویان خارجی و حامیان و طرفدارانش در سراسر جهان تبدیل شده است. گروهی که با ایدئولوژی افراطی و با ادعای خلافت خود درصدد رسیدن به اهدافش بود و در این راستا ابوبکر بغدادی به‌عنوان رهبر داعش، از هیچ‌گونه عملیات تروریستی و هنجارشکنی بین‌المللی واهمه‌ای نداشت. تهدیدات امنیتی داعش سبب گردید تا برخی کشورها از جمله ایران و روسیه به حمایت از عراق و سوریه و سیاست‌گذاری در مبارزه و ریشه‌کنی داعش اقدام کنند.

اگر بخواهیم یک جمع‌بندی دقیق و منطبق بر واقعیات از نظریه‌های گوناگونی که در این حوزه منتشر شده انجام دهیم، باید عنوان کرد که به‌طور دقیق، مداخله نظامی امریکا در خاورمیانه به بهانه

مبارزه با تروریسم، ایدئولوژی مذهبی مبتنی بر برداشت‌های ناصحیح از اسلام، فقدان شکل‌گیری دولت - ملت مدرن و نقش بازیگران منطقه‌ای از جمله قطر، ترکیه، عربستان و فرامنطقه‌ای از جمله امریکا، چهار عامل اصلی و عمده‌ای بوده است که خاورمیانه را به گونه فزاینده به مکانی مناسب و مستعد برای شکل‌گیری و فعالیت گروه‌های تروریستی نظیر داعش در ابعاد متعدد تبدیل نموده است.

اگرچه به نظر می‌رسد گروه تروریستی داعش افول و زوال یافت؛ اما به دلایلی نظیر نفوذ در نقاط مختلف جهان و گسترش نیروهای خود با توجه به اعلام وفاداری گروه‌های افراطی دیگر و هدایت حملات در سراسر جهان، قوی‌ترین تهدید تروریستی برای امنیت جهانی به ویژه کشورهای غربی و حامیان عربی آن‌ها تبدیل شده است. با توجه به اینکه تعداد کثیری از اعضای داعش را کشورهای غربی شکل می‌دادند، چشم‌انداز شکست نهایی پروژه «خلافت» داعش، به سرازیر شدن اعضای این گروه تروریستی به کشورهای خود شده است. به عبارت دیگر، شکست داعش در عراق و سوریه، به معنای امنیت و ثبات در منطقه و جهان نخواهد بود؛ چه اینکه افرادی که عضو داعش بودند بعد از بازگشت به سرزمین مادری‌شان، احتمالاً به اقدامات تروریستی مبادرت می‌ورزند. از سال ۲۰۱۶، داعش حملات خود را به طور فزاینده از طریق کمپین تروریسم در جهان سرعت بیشتری بخشید. بسیاری از این حملات در قاره‌های آسیا، آفریقا، اروپا و امریکا برنامه‌ریزی شده است. از دلایل این موضوع می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد: (۱) جنگ‌جویان خارجی و افراط‌گرایان با بازگشت به وطن خود، با الهام گرفتن از داعش و تعلیمات تاکتیکی آموخته شده در فعالیت‌های تروریستی مشارکت می‌کنند؛ (۲) گروه تروریستی داعش جهت مقابله به مثل، در اقدامی تلافی‌جویانه به حملات تروریستی مبادرت می‌ورزد و (۳) داعش به دنبال یک خلافت پان‌اسلامی است و با توجه به از دست رفتن مرکزیت خلافت در عراق و سوریه، در صدد احیا و گسترش خلافت در کشورهای دیگر است.

عملیات و اقداماتی که می‌توان نتایجی را از آن مستفاد کرد: اول از همه، داعش اکنون در سطح جهانی عملیات تروریستی را اداره می‌کند و دیگر به عراق و سوریه محدود نمی‌شود. دوم اینکه، داعش تصمیم به راه‌اندازی یک کمپین در برابر کشورهای جهان غرب، به ویژه کشورهای عضو ناتو و اتحادیه اروپا کرده است. موضوعی که از نتایج و هزینه‌های سیاست‌های میلیتاریستی غرب در

خاورمیانه محسوب شده که از آن به نظریه پس‌رانش یاد می‌شود. این موضوع شبیه بوم‌رنگ است، نوعی وسیله بازی که پس از پرتاب، باز به خود شخص بازمی‌گردد.

فهرست منابع

منابع فارسی:

۱. بصیری، محمدعلی؛ سالدورگر، الهه (۱۳۹۶)، بررسی علل و عوامل شکل‌گیری داعش، فصل‌نامه سیاست، دوره ۴۷، شماره ۳.
۲. پیشوایی، مهدی (۱۳۹۳)، عراق: داعش خوب، داعش بد! از نظر امریکا، درس‌هایی از مکتب اسلام، شماره ۶۴۱، ۵-۶.
۳. ذوالفقاری، مهدی؛ عمرانی، ابودز (۱۳۹۶)، تأثیر ظهور داعش بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، فصل‌نامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، سال هفتم، شماره ۲.
۴. زارعی، سعدالله (۱۳۹۳)، دوستی و دشمنی امریکا و داعش (الگوی رفتاری امریکا با تروریسم)، مطالعات راهبردی جهان اسلام، شماره ۵، ۳۱-۵۰.
۵. قائم‌پناه، صمد؛ خانمحمدی، فیض‌الله (۱۳۹۴)، بررسی عوامل ظهور گروه تروریستی داعش در خاورمیانه، پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، شماره ۲۴.
۶. محمدیان، علی؛ ترابی، قاسم (۱۳۹۴)، بسترها و عوامل مؤثر در شکل‌گیری گروهک تروریستی داعش، سیاست دفاعی، شماره ۹۳.
۷. مقدم‌فر، عطاالله (۱۳۹۷)، بررسی دلایل ایجاد و تداوم بحران در عراق با تأکید بر پیشینه ظهور داعش، سیاست دفاعی، شماره ۱۰۲.
۸. ملک‌زاده، محمد (۱۳۹۵)، بازکاوی عوامل خشونت و تروریسم در جهان (با تأکید بر ریشه‌یابی تاریخی پدیده خشونت در غرب و نقش نظام سرمایه‌داری در گسترش این پدیده)، فصل‌نامه سیاست، شماره ۲.
۹. نجات، علی (۱۳۹۴)، گروهک تروریستی داعش و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران؛ چالش‌ها و فرصت‌ها، سیاست، سال دوم، شماره ۶.

منابع لاتین:

10. Adl-Tabatabai, Sean. (2016). Hillary Clinton Admits ISIS Was Created By U.S. Government, Retrieved from: <http://yournewswire.com/hillary-clinton-admits-isis-was-created-by-u-s-government/>.
11. Ahram, Ariel I. and Lust, Ellen. (2016). The Decline and Fall of the Arab State, The International Institute for Strategic Studies, vol. 58 no. 2.
12. Äijälä, Anna-Lotta (2016), HOW IS ISIS FUNDED? TALLINN UNIVERSITY OF TECHNOLOGY.
13. Alexander, Yonah. (2017). Terrorism in North Africa and the Sahel in 2016, IIL, Eighth Annual Report.
14. Aljazeera (2019), Saudi arrests 13 linked to thwarted ISIL attack: State media, available: <https://www.aljazeera.com/news/2019/4/22/saudi-arrests-13-linked-to-thwarted-isil-attack-state-media>

15. Annual Threat Assessment (2021), Office of the Director of National Intelligence, available: <https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/ATA-2021-Unclassified-Report.pdf>.
16. Benmelech, Efraim and Klor, Esteban F. (2016). What Explains the Flow of Foreign Fighters to ISIS? Retrieved from: <https://scholars.huji.ac.il/sites/default/files/eklor/files/w22190.pdf>
17. Blanchard, Christopher M. and Humud, Carla E. (2017). The Islamic State and U.S. Policy, Congressional Research Service.
18. Brands, Hal and Feaver, Peter (2017), Was the Rise of ISIS Inevitable? Survival, 59:3.
19. Brüggemann, Ulf. (2016). Attack on the West: What is the strategy of ISIL?, Security Policy Working Paper, No. 21.
20. Bunzel, Cole. (2015). From Paper State to Caliphate: The Ideology of the Islamic State, The Brookings Institution, Retrieved from: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/The-ideology-of-the-Islamic-State.pdf>
21. Chellaney, Brahma. (2017). The age of blowback terror, Retrieved from: <https://www.aspistrategist.org.au/age-blowback-terror/>
22. Chengu, Garikai (2019), America Created Al-Qaeda and the ISIS Terror Group, Global Research, available: <https://www.globalresearch.ca/america-created-al-qaeda-and-the-isis-terror-group/5402881>
23. Chossudovsky, Michel (2018), Twenty-six Things About the Islamic State (ISIS-ISIL-Daesh) that Obama (and Trump) Do Not Want You to Know About, available: <https://www.globalresearch.ca/twenty-six-things-about-the-islamic-state-isis-that-obama-does-not-want-you-to-know-about/5414735>
24. Chovanec, Steve (2016), The Islamic State (ISIS) is Made in America: The Pentagon had Planned the Fall of Mosul and Ramadi in 2012, Global research.
25. Cirlig, Carmen-Cristina(2015), The international coalition to counter ISIL/Da'esh (the Islamic State), European Parliamentary Research Service, Retrieved from: [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/libe/dv/eprs_bri\(2015\)551330/_eprs_bri\(2015\)551330_en.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/libe/dv/eprs_bri(2015)551330/_eprs_bri(2015)551330_en.pdf).
26. Country Reports on Terrorism 2016 (2017), United States Department of State Publication.
27. Dean, Jon and Evans, Sophie (2017), ISIS reveal 6 reasons why they despise Westerners as terrorist's sister claims he wanted revenge for US airstrikes in Syria, Retrieved from: <http://www.mirror.co.uk/news/world-news/why-isis-hate-you-reasons-8533563>
28. Ensor, Josie (2017), How Islamic State called for 'all-out war' on West during Ramadan, Retrieved from: <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/05/26/islamic-state-calls-all-out-war-west-start-ramadan-manchester/>
29. Feldman, Noah (2014), Association of American Publishers: The Fall and Rise of the Islamic State, from :<http://press.princeton.edu>.
30. Gerges, Fawaz A. (2016), ISIS: A History, Hardcover: Princeton University Press.
31. Global Terrorism Index (2016), Measuring and understanding the impact of terrorism, Institute for Economics and Peace.
32. Global Terrorism Index (2017), Measuring and understanding the impact of terrorism, Institute for Economics and Peace.
33. Gorka, Sebastian L. and Gorka, Katharine C. (2015), ISIS: The Threat to the United States, ThreatKnowledgeGroup Special Report.
34. Gulmohamad, Zana Khasraw (2014), The Rise and Fall of the Islamic State of Iraq and Al-Sham (Levant) ISIS, Global Security Studies, Volume 5, Issue 2.
35. Gutowski, Alexandra (2017), ISIS Sanctuary: May 10, 2017, Institute for the Study of War, Retrieved from: <http://www.understandingwar.org/background/isis-sanctuary-may-10-2017>.
36. Hansen, Helle Hjordt (2015), Salafi-jihadists in Syria: A Social Movement Theory Analysis, Retrieved from: <https://core.ac.uk/download/pdf/43029075.pdf>

37. Hawrami, Hemin (2015), The Iraqi Kurdistan Regions Role in Defeating Isl, Turkish policy Quarterly, Volume 14, Number 1.
38. Hussain, Dilly (2015), ISIS: The unintended consequences of the US-led war on Iraq, Middle East, News & Analysis, foreign policy journal, Retrieved from: <http://www.foreignpolicyjournal.com/2015/03/23/isis-the-unintended-consequences-of-the-us-led-war-on-iraq/>
39. Johnson, Chalmers (2000), Blowback: The Costs and Consequences of American Empire, New York: Henry Holt.
40. Johnson, Chalmers (2001), Blowback, The Nation, Retrieved from: <https://www.thenation.com/article/blowback/>
41. Johnson, Chalmers (2002), American Militarism and Blowback: The Costs of Letting the Pentagon Dominate Foreign Policy, New Political Science, Volume 24, Number 1.
42. Johnson, Chalmers (2006), Nemesis: The Last Days of the American Republic, New York: Metropolitan Books.
43. Jones, Seth G. and et.al (2017), Rolling Back the Islamic State, RAND Corporation, Retrieved from: [:https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1900/RR1912/RAND_RR1912.pdf](https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1900/RR1912/RAND_RR1912.pdf).
44. Kagan, Kimberly and et.al (2014), A Strategy to Defeat the Islamic state, Middle East Security Report 23, Retrieved from: <http://www.understandingwar.org/report/strategy-defeat-islamic-state>.
45. Mansour, Mansour (2017), Iraq After the Fall of ISIS: The Struggle for the State, Middle East and North Africa Programme, Chatham House.
46. Marone, Francesco (2016), Italian Jihadists in Syria and Iraq, Journal of Terrorism Research, Volume 7, Issue 1.
47. Mc Cain, Colleen and Entous, Adam (2014), Pressure Mounts on Obama to Act on Islamic State, Wall Street Journal.
48. Mcfate, Jessica Lewis (2015), the isis defense in iraq and syria countering an adaptive enemy, the United States of America: the Institute for the Study of War.
49. Michael, Crowley (2014), Experts Warn of Terrorism Blowback From Iraq Air Strikes, available: <http://time.com/3096348/isis-iraq-barack-obama-blowback/>
50. Mitchell-Bennett, Caelan (2017), A Losing Fight: What ISIS's Decline means for the World, Retrieved from: <http://foreignaffairsreview.co.uk/2017/03/a-losing-fight-what-isis-decline-means-for-the-world/>
51. Nair, K. Nishant (2016), The Rise and Future of ISIS, Journal of Defence Studies, Vol. 10, No. 4.
52. Peerzada, Tufail Ahmad (2015), U.S.-Turkey Relationship and Syrian Crisis, ALTERNATIVES, Vol. 14, No. 4.
53. Shady, A. Mansour (2020), The Syrian Crisis, available: https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-981-15-5050-8_4
54. Shamieh, Luna and Szenes, Zoltán (2015), The Rise of Islamic State of Iraq and Syria (ISIS), AARMS, Vol. 14, No. 4.
55. START Background Report (2017), Overview: Terrorism in 2016, Retrieved from: https://www.start.umd.edu/pubs/START_GTD_OverviewTerrorism2016_August2017.pdf
56. Terrorism in Europe (2021), Terrorism in Europe, Congressional Research Service, available: <https://fas.org/sgp/crs/terror/IF10561.pdf>
57. Theo Oosterveld, Willem and Bloem, Willem (2017), The Rise and Fall of ISIS: From Evitability to Inevitability, The Hague Centre for Strategic Studies.

58. Warrick, Joby and Mekhennet, Souad (2016), Isis quietly braces itself for the collapse of the 'caliphate', Retrieved from: <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/isis-islamic-state-caliphate-terrorism-daesh-territory-decline-a7134166.html>
59. Washington.DC (2018), ISIS Leader Threatens Saudi Arabia In Latest Speech, available: <https://www.saudiembassy.net/news/isis-leader-threatens-saudi-arabia-latest-speech>
60. Wirtschafter, Jacob and Gadiaga, Karim John (2017), Africa becomes the new battleground for ISIS and al-Qaeda as they lose ground in Mideast, Retrieved from: <https://www.usatoday.com/story/news/world/2017/10/25/africa-becomes-new-battleground-isis-and-al-qaeda-they-lose-ground-mideast/796148001/>
61. World Bank Goupr (2016), Economic and Social Inclusion to Prevent Violent Extremism, MENA Economic Monitor.